

Könyvtárak a magyar információgazdaságban, különös tekintettel az Országos Műszaki Könyvtárra

Az ország átfogó társadalmi, gazdasági és kulturális válsága kifejezésre jutott a könyvtári rendszer és az információügy egészében is. A négy és fél évtizedes voluntarista társadalmi-termelési modell szakterületünkön sem csak egyszerű finanszírozási válságot okozott, hanem ennél lényegesen súlyosabbat, egészen a gyökerekig menőt. Ennek következményeként területünk egy háborús pusztítással is összemérhető és – részben – helyre sem hozható károkat szenvedhet.

Magyarországon a könyvtári szolgáltatóhelyek száma 17–18 ezerre tehető. Ebben a számban a nemzeti könyvtári funkciókat ellátó intézmények, a nagy tudományos és szakkönyvtárak éppen úgy szerepelnek, mint a mikroközösségek (kistelepülések, városi peremkerületek, kisiskolák) ellátására szervezett minikönyvtárak.

Az ország nagyságához és lakosságához képest elaprózott könyvtári rendszer – a Közép-Kelet-Európában mindeddig szokásos módon – bürokratikus-szakmai elvek szerint szerveződött meg és működik. Bürokratikus elvek szerint annyiban, hogy tagolódását elsősorban az államigazgatás hierarchiája határozza meg, szakmai elvek szerint pedig olyan mértékig, amilyen mértékig az államigazgatási struktúra megengedi a különféle könyvtárak rendeltetés szerinti differenciálódását, ezen belül funkcionális szintek szerinti megkülönböztetését.

A bürokratikus elv érvényesülésére a könyvtári hálózat jogszabályi definíciója hozható fel példaként, nevezetesen az, hogy egy-egy hálózatba azok a könyvtárak tartoznak, "amelyek felügyeletét azonos szerv látja el, illetőleg amelyek azonos szerv fenntartásában működnek". A szakmai elvek érvényesítésére csak ezután nyílik lehetőség. Ez az érvényesítés teszi lehetővé a rendszerben a könyvtártípusok funkció szerinti megkülönböztetéseit (pl. a szakkönyvtárak esetén helyi, területi és országos hatókörű intézményekről beszélnek a vonatkozó jogszabályok).

Noha az 1976. évi – legutóbbi – könyvtári törvényerejű rendelet és annak két végrehajtási jogszabálya már kísérletet tesz a bürokratikus alapmeghatározottság enyhítésére, ám e kísérletnek a megkívánt formációkban (hálózatközi területi és szakterületi együttműködési körök) való realizálása, nem utolsósorban azért, mert maga is bürokratikus eszközökkel akart élni, a gyorsan változó körülmények miatt elmaradt.

Amikor a könyvtárak információgazdasági szerepéről beszélünk, csak a nemzeti, a szak- és a felsőoktatási könyvtári szférát vehetjük tekintetbe, ui.

csak ebben vannak meg azok az állománygyarapítási és szolgáltatási funkciók, amelyek a felsőszintű képzést, a tudományos kutatást, a kutatásfejlesztést, a termelést és a gyógyítást érdemben segíthetik.

A közművelődési és az iskolai könyvtárak alapvető rendeltetésükön, az alsó- és középfokú képzés, az ön- és közművelődés könyvtári ellátásán túlmenően az információgazdaság szempontjából mindössze (s ez nem kevés) közvetítő-szükségítő feladatokat láthatnak és látnak el. E tevékenységük területi elhelyezkedésük sűrűségéből következik, s főként az egyéb könyvtárakkal nem rendelkező városi lakosságkoncentrációkban tömegesebben és rendszerebben fellépő egyedi igények kielégítésére irányul.

Az ország jelenlegi átfogó társadalmi, gazdasági és kulturális válsága természetesen kifejezésre jut a könyvtári rendszer és az információügy egészében is. Az imént elmondottak azonban arra készítetnek, hogy a továbbiakban csupán a tudományos és szakkönyvtárak, illetve az információügy válságával kapcsolatban próbálják oknyomozást folytatni, illetve e válságból kiutat keresni.

A hazai szakkönyvtár- és információügy válságának jellemzése, okainak elemzése

A magyar szakkönyvtár- és információügy válságának oka a gazdasági válság, amely egy négy évtizede elfogadott korszerűtlen és voluntarista társadalmi-termelési modellt, annak radikális el nem vetésére, toldozgatására-foldozgatására, illetve arra vezethető vissza, hogy e modell teljes alkalmatlanságát és progrediáló ellehetetlenülését az ország vezetése hosszú éveken át külföldi kölcsönökkel leplezte a lakosság előtt.

A mintegy fél évtizede kipattant válság menedzselése mindenütt restriktiókhoz, évről évre szigorúbb elvonásokhoz vezetett, és e folyamatnak sajnos még korántsem értünk a végére.

A "hét szűk esztendő" azonban még mindig viszonylag könnyen lehetne átvészelni, ha a rájuk reményeinkben bekövetkező "bő esztendő"ben", mintha mi sem történt volna, mindent úgy folytathatnánk a felsőoktatásban, a tudományos kutatásban, ahogy korábban megszoktuk. Csakhogy ez nincs így. Ahhoz, hogy jelenlegi elesettségünket a felemelkedés váltsa fel, az elveket éppen úgy, mint a pragmatikumot, újra kell gondolnunk, újjá kell szerveznünk és építenünk ebben az országban.

A szakkönyvtár- és információügyre ugyancsak vonatkozik ez az újragondolási-újjáépítési kényszer, minthogy az említett társadalmi-termelési modell e területen sem csak egyszerű finanszírozási válságot okozott, hanem ennél lényegesen súlyosabbat, egészen a gyökerekig menőt. Ennek következményeként területünk egy háborús pusztítással is összemérhető és – részben – helyre sem hozható károkat szenvedhet.

Hogy a várható károkat minimalizálhassuk, mindenképpen tudatosítanunk kell magunkban azokat a téves – egyfelől elvi, másfelől gyakorlati – döntéseket, amelyek az általánosan érvényesített társadalmi-termelési modell területünkre való adaptálásából következtek:

- a) Magyarországon a már bizonyos hagyományokkal rendelkező tudományos és szakkönyvtárügyben, továbbá az éppen kibontakozóban lévő dokumentációs törekvésekben a negyvenes évek végén szinte hónapok alatt megszüntettek minden magán- és testületi tulajdont és érdekeltséget. A magánvállalatok szakkönyvtárait államosították, a feloszlott egyesületek könyvtárainak állományát begyűjtötték, az egyetemi és más felsőoktatási könyvtárak működését gyakorlatilag függetlenítték anyaintézményüktől. Ezzel megtétetett az első és napjainkig kiható lépés abba az irányba, hogy a könyvtárak és az információs szolgáltatások kisebb-nagyobb mértékben ignorálják az olvasók, a használók tényleges szükségleteit, illetve hogy a szükségletek meghatározását valahonnan "felülről" várják.
- b) Mivel a sztálinista állam ideológiai alapozású volt, az emberi lét minden tevékenységi területére a "nagy ideológiával" kvadráló "szakosított" ideológiákat kényszerített rá. A mi területünkre a következő ideológia volt jellemző:
- ▶ legfontosabb az emberek tudatának átformálása, következésképpen a közművelődési könyvtár a legfontosabb könyvtár;
 - ▶ a tudatnak a kutatásban, a fejlesztésben, a termelésben stb. is meghatározó szerepe van, ezért a szakkönyvtárakban, a tudományos és felsőoktatási könyvtárakban is elsődleges az ideológiai funkció;
 - ▶ a dokumentáció a nyugati szakirodalomból nyerhető információ kritikátlan szétszórásával károkat okozhat, s ezért ezt a tevékenységet a jobban ellenőrizhető könyvtári keretekbe kell visszazsorítani.

Ez volt a második lépés a szükségletek ignorálása felé vezető úton.

c) Ideológiai alapozottság folytán a sztálinista állam a presztízisére is adott. Éppen ezért gyorsan – három-négy év alatt – végrehajtott könyvtáralapítási kampányba kezdett, amelynek során ezerszám alakultak – persze: minimális működési feltételekkel – a közművelődési és szakkönyvtárak. Ezek "felülről" szerveződtek rá mind a településekre, mind az üzemekre és intézményekre. "Kell, nem kell – muszáj" módon. E könyvtárak léte egytől egyig különféle központi hivataloktól függött mind a dotáció, mind a működés ilyen-olyan mérvű szakszerűségének biztosítása szempontjából (ez utóbbira alakultak ki a könyvtári hálózatok). Itt kell keresnünk a harmadik lépést a sok esetben diszfunkcionális elemekkel terhelt szakkönyvtár- és információügy kialakulásában.

d) S noha az új államtípus mindenhatónak és mindent bírónak hirdette magát, szerepvállalása mindenképpen túlmélt teherbíró képességén, és így az általa amúgy is gyanúperrel kísért szellemi kondíciók fenntartását szolgáló intézményrendszerre tulajdonképpen csak maradványpénzeket fordított. A szakkönyvtár- és információügyben ez azt jelentette, hogy a presztízisokból felduzzasztott intézményrendszerre szánt, egyébként is elégtelen pénzek túlságosan elaprózódtak, s nem jutott belőlük elég a kulcsfontosságú ellátóhelyek átütő kifejlesztésére, állománnyal, szakképzett személyzettel és technikával való ellátására.

Igaz, a felsorolt "eleve elhatározások" káros kihatásainak mérséklésére 1956 után, a hatvanas évek végén megkísérelt és kudarcba fulladt gazdaságrendszertani kitérési kísérlet idején, sőt még az ezt követő pangás másfél évtizedében is, több ésszerű módosítás történt területünkön, s e módosítások nyomán időleges sikereket is értünk el, de tulajdonképpen, akárcsak a társadalompolitika, a tudománypolitika, a gazdaságpolitika stb., a könyvtár- és tájékoztatáspolitikai sem változott meg gyökeresen. Az egész országra jellemző toldozgatásból-foldozgatásból adódóan a szakkönyvtár- és információügyre az alábbi negatívumok hárultak:

- ▶ Az időközben lábra kapott információs tevékenységek és a szakkönyvtári munka között nehezen és nem teljes mértékben alakult ki az elvszerű munkamegosztás, ami ismételten diszfunkciókhoz, káros versengésekhez vezetett. A jelenség mögött két főhatóság presztízsharca állt.
- ▶ Bár az állam fokozatosan kivonult a vállalati szakkönyvtárak dotálásából, az így felszabadult pénzeket azonban nem fordította az információs "kulcs-helyek" és "kulcsszolgáltatások" megerősítésére-korszerűsítésére. A számítógépesítés megkésett- és féloldalsága miatt nem alakult ki az operatív és naprakész leltár-tájékoztató, felettébb szűk keresztmetszet volt a legutóbbi évekig a mikro- és reprográfia, hiányos maradt a könyvtárak közötti kommunikáció, a "kulcs-helyek"

állománygyarapítása még a pénzügyileg legjobb években sem volt annyira gazdag, hogy "lending"-funkciókat vállalhatott volna a helyi szakkönyvtári szféra állománygyarapításának tehermentesítésére.

Bár a szakkönyvtár- és információügy modellváltását a könyvtárosok és az információs szakemberek már a hetvenes évek kezdetétől fogva eléggé világosan diagnosztizálták, a nagy "országos modellválság" körülményei között területünkön sem sikerült rendbe tenni a dolgokat. Ehhez ui. hiányzott a társadalmi igények nyomása, hisz a konzervált felsőoktatási, kutatási, termelési struktúrák korántsem voltak innovációigényesek, következményképpen információigényesek sem. Az országszerte érvényes jelszó, az "elvtársak, minden jól van, ahogy van, csak még egy kicsit jobban", területünkön is nagyrészt fenntartotta a szürke rutinokat, az egyfelől pazarlással, másfelől garaszkodással járó információgazdálkodási szokásokat.

A nemzetgazdaságban és a társadalmi tevékenységek többi területén csak a 80-as évek elején kezdett nyíltan hangzani a "király meztelen" felkiáltás, amikor a sokáig kölcsönökkel elleplezett modellválságot a finanszírozási válság is nyilvánvalóvá tette.

A finanszírozási válság szakkönyvtár- és információügyi következményei

Egy lengyel szakember fogalmazta meg, hogy az információ olyan, mint a vitamin: megvonása nem okoz azonnali éhhalált, ám a későbbiekben hiánya, sokféle megbetegedést gerjesztve, mégis megbosszulja magát.

Nos, az ország jelenlegi válságmenedzselése a fenti megállapításból egyelőre inkább a "nem okoz azonnali éhhalált" passzusra helyezi a hangsúlyt, bár néhány törekvés utal arra is, hogy a "megbosszulja magát" passzusának igazságáról sem feledkezett teljesen el.

A restriktív politika a szakkönyvtár- és információügyben a következő "földcsuszamlásokat" idézte elő:

- ▶ a szakkönyvtárak egész sorának megszűnése, egy még hosszabb sorának vegetálásra készítése;
- ▶ az információs szolgáltatások iránti – amúgy is csekély – kereslet drasztikus csökkenése;
- ▶ a vezető szakkönyvtárak állománygyarapításának fokozódó elszegényesedése.

Bizonyos számú szakkönyvtár megszűnése önmagában még nem volna baj, hiszen említettük, hogy a szakkönyvtárak "kell, nem kell – muszáj" alapon fentről szerveződtek, s számuk is jóval meghaladta az indokoltat (volt, hogy az országban ötezer szakkönyvtár létezett).

Ha viszont "az információs szolgáltatások iránti kereslet drasztikus csökkenésével" összefüggésben nézzük a szakkönyvtárak megszüntetésének a folyamatát, már jóval több okunk van az aggodalomra.

Ezáltal a vállalati-intézményi szférában sok helyütt a szakmai információközvetítés szervezetszerű intézése is megszűnik, hacsak vállalati-intézményi információközvetítő menedzserek nem állnak munkába a kétségtelenül nem eléggé korszerű és operatív helyi szakkönyvtárak helyett. Erre akkor is szükség volna, ha a különféle struktúraváltások folyamatában a legtöbb helyen nem a hosszabb megtérülésű szakirodalmi informálás kerül előtérbe, minthogy könnyen belátható: a direkter formák (külföldi tanulmányutak, licenc- és know-how-vásárlások, a működő tőke beáramlásával "együtt jövő" információk stb.) kellő hasznosulása is feltételezi a szakmai kondíciók meghatározott szintjét, s ez pedig elsősorban a szakirodalmi információk révén érhető el és tartható fenn.

Az említett "földcsuszamlások" közül a vezető szakkönyvtárak, nevezetesen a 123 ún. országos hatókörű szakkönyvtár állománygyarapodási elszegényedése a legsúlyosabb. Részben azért, mert ezáltal elszegényedik a hazai információs szolgáltatások szakirodalom-bázisa, részben pedig azért, mert a külföldi online lekérdezésekből keletkező szakirodalom-igények mind kisebb hányadát lehet a hazai forrásállományokból kielégíteni.

A szóban forgó vezető szakkönyvtárak állománygyarapítási elszegényedését a külföldi dokumentumok állandó drágulása (az USA-ban ez évi 11–14%), a nemzeti valuta folyamatos leértékelése, az állománygyarapítási kereteknek az előbbieket nem kompenzáló emelkedése és a dokumentumbehozatal eddig alig kikezdett monopóliuma együttesen idézte elő.

Az elszegényedés mértékét és ütemét az alábbi adatsor érzékelteti:

- ▶ a szóban forgó 123 szakkönyvtár állománya 1986-ban 770 ezer egységgel gyarapodott, miközben e célra 340 millió Ft-ot fordított, ami 21%-kal haladta meg az előző évi ráfordításokat;
 - ▶ 1987-ben iménti könyvtáraink gyarapodása 386 ezer dokumentumot tett ki 394 millió Ft összegben, miközben a gyarapítási keret 1986-hoz képest 13%-kal emelkedett csak;
 - ▶ 1988 folyamán 336 ezer dokumentumra csökkent a gyarapodás, amire könyvtáraink 449 millió Ft-ot költöttek, 12%-kal többet, mint 1987-ben.
- 1989-re még nincsenek összefoglaló adataink, azonban bizonyosnak látszik: az elszegényedési tendencia tovább mélyült.

Elgondolások a válsághelyzet kezelésére

A válságból való kiutat végső soron az ország politikai, szellemi és gazdasági reformjai nyomán remélt gazdasági kibontakozás fogja meghozni. Ezzel párhuzamosan a szakkönyvtár- és információügynek szintén meg kell újulnia.

Területünk megújulásának két előfeltétele van:

- ▶ be kell vezetni és alkalmazni az információgazdálkodás (information resource management) szemléletét és módszereit;

► területünket szervesen be kell ágyazni egy kidolgozandó nemzeti információpolitikába.

Az információgazdálkodás szemléletének érvényesítésén egyszerre értjük a vállalati-intézményi információgazdálkodás meghonosítását, a szükségként megmaradt szakkönyvtáraknak a korszerű technika és a szolgáltatáscentrikus szemlélet jegyében való rekonstrukcióját, végül a nagykönyvtárak szakirodalom-ellátó bázisként való kiemelését és ennek megfelelő fejlesztését.

Mindhárom "feladatcsomagban" található képzési-továbbképzési, műszaki fejlesztési és szemléletátalakítási feladatok. Az ellátó bázisként kiemelő könyvtárak körének kijelölésére a fentiek kívül tudomány- és szakterületenként egy sor fáradságos megalapozó vizsgálatot kell elvégezni (pl. egy-egy szakterület magfolyóirataival való hazai ellátottság megállapítása, használati vizsgálatok, szolgáltatás-gyorsasági és megbízhatósági felmérések, a kielégítetlen igények feltárása). Ezután a forrásnövelésnek tudomány- és szakterületenként kell differenciálódnia, és tudomány- és szakterületenként legalább egy-egy kiemelt könyvtárban kell túlnyomórészt koncentrálnia.

A szakkönyvtár- és információügynek a nemzeti információpolitika szerves részeként való szerepeltetése több szempontból is elengedhetetlen. Nevezetesen:

- Mindenekelőtt annak deklarálására van szükség az információpolitikai koncepció keretében, hogy az állampolgár és a különféle szervezetek tájékoztatásában igen sok csatorna működik, s miközben mindegyiknek más és más funkciója van, a kívánatos szintű és naprakész tájékozottságot csak az összes csatorna – köztük nem utolsósorban a szakirodalom és szakirodalmi tájékoztatás – használatával lehet elérni.
- Az információpolitikának ki kell mondania a tájékoztatási csatornák működésében a magán-, a társas és az állami szféra versenysemlegességét, amittől a szakirodalmi információvagyron gyorsabb gyarapodása és hasznosítása is várható.
- Szakmai kérdésekben az új információpolitikának el kell ismernie valamennyi információs csatorna öngazgatását, ami esetünkben a Magyar Könyvtárosok Egyesületére, illetve annak továbbfejlesztett változatára ruházható.*
- A nemzeti információpolitikának az állami szférához tartozó intézmények és szolgáltatások tekintetében olyan mértékig kell fenntartási-fejlesztési garanciákat vállalnia, ameddig meghatározó módon ösztönözni tudja a nemzet felsőoktatási, tudományos, termelési, kulturális és szociális céljainak megvalósításában való elégséges és pozitív részvételt. Mindez esetünkben a kiemelt szakkönyvtárak megfelelő szintű állománygyarapításá-

nak, fejlesztésének költségvetési biztosítását, a kívánatos információszolgáltatások létrehozására-meghonosítására pedig különféle pályázatok kiírását, alapítványok létesítését jelenti.

A legutóbbi egy-két év némely fejleménye már az ilyen irányú kibontakozást prognosztizálja. Így pl. a magán- és a szövetkezeti szektor megjelent a számítógépes hardver- és szoftver-előállításban és kereskedelemben, meghonosodóban van az információ-közvetítői (information broker) tevékenység. Hangot kapott a szakmai önkormányzat követelése is. A kormányzat ilyen irányú érzékenységét különféle alapítványok létesítése és programok vállalása jelzi. Közülük számunkra az OTKA-pályázatok kialakuló rendszere és a K+F Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program látszik a legkevesetebbet.

Az Országos Műszaki Könyvtár állományának és forgalmának elemzése, a negatív trendek ellensúlyozására szolgáló programok bemutatása

Az Országos Műszaki Könyvtár a maga egymillió-négyszázezer egységet megközelítő állományával az ország ötödik legnagyobb könyvtára. Gyűjteményei közül különösen a 334 ezer kötetnyi időszaki kiadványra, a 146 ezer egységnyi K+F jelentésre és az 500 ezer egységet meghaladó fordításmásolatra kell az egyediség szempontjából a figyelmet felhívni.

Noha az anyaintézmény, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár kiegészítő dotálásainak köszönhetően az OMK állománygyarapítása kevésbé szegényedett el, mint a többi hazai könyvtaré, a kedvezőtlen trendek itt is nyomon követhetők. Különösen a nyugati folyóiratok és könyvek előfizetésében/vásárlásában vált feszültté a helyzet, holott a könyvtár anyagi erőforrásainak túlnyomó többségét (96,8%-ot) ennek az irodalomnak a beszerzésére fordítja.

1975 óta a könyvtár egyre kevesebb "tőkés" folyóiratra tudott előfizetni, 1989-re már 30%-kal kevesebbet, mint 1975-ben (miközben a folyóiratok átlagára több mint hétszeresére emelkedett, a beszerzésre fordított összeg pedig ötszörösére). A "tőkés" könyvek esetében még drámaibb volt a csökkenés: 1975-höz képest 60–70%-os. (Bár 1989-ben – első ízben 1975 óta – némi javulás mutatkozott, ez főleg annak volt köszönhető, hogy a könyvbeszerzés egy részét a könyvtár saját hatáskörében bonyolította le, így az árakban nem jelentkezett a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat nyereséghányada.)

A 80-as évek közepétől fogva, tehát azóta, amióta az ország válsága nyilvánvalóvá vált, az ország 123 vezető könyvtárában a következő trendek érvényesültek a beiratkozott olvasók számát és az állomány forgalmát illetően:

- a társadalomtudományi profilú országos hatókörű könyvtárakban valamelyest évről évre növekedett az olvasói létszám és az állományforgalom;

* Valamint – az előadás megírása után megalakult – Könyvtári és Informatikai Kamarára. – A szerző utólagos megj.

- ▶ a felsőoktatási könyvtárakban mind az olvasók száma, mind az állományforgalom stagnált;
- ▶ az ipari profilú országos hatókörű könyvtárak mindegyike visszaesett mindkét szolgáltatási mutatóban.

A jelenség oka nyilvánvalóan az, hogy a válság az ipart érintette a legerősebben. Ebből a visszaesésből az OMK sem maradt ki: 1985 és 1988 között elvesztette beiratkozott olvasóinak és látogatóforgalmának egynegyedét, s az összesített állományforgalom is visszaesett 4–5%-kal. 1989-ben mintha megállt volna ez a csökkenés. A beiratkozott olvasók száma és az állományforgalom valamelyest nőtt, s csupán a látogatóforgalom volt lanyhább az 1988. évinél. Az adatok mindazonáltal nem tanúskodnak igazi reneszánszról.

A világon megjelenő műszaki dokumentumok óriási száma és a mind korlátozottabb gyarapítási lehetőségek közötti ellentmondás enyhítése érdekében az Országos Műszaki Könyvtárban olvasóellátási koncepcióváltás megy végbe.

Ennek lényege: a hagyományos – és a jövőben is elengedhetetlen – állományteauráló tevékenységén túlmenően az Országos Műszaki Könyvtár nekilátott forrástájékoztató központi és access library funkciója kifejlesztésének. Ezáltal olyan könyvtárrá kíván válni, amely nemcsak saját állományából szolgáltat és tájékoztat, hanem az állományában meg nem lévő dokumentumokat illetően is vállalja mind a tájékoztatást, mind a szolgáltatást. A koncepcióváltásra az alábbi körülmények biztatnak:

- ▶ Az ország évről évre nyitottabbá válik, s feltehetőleg gazdasága is mindinkább integrálódni fog a világgazdaságba. Így az információgazdálkodás terén sem kell többé autarkióra törekednünk.
- ▶ Mindinkább kialakul az a számítógépes és telekommunikációs eszközparkunk, amely biztosítja a "világgal való" információs és információszolgáltatási kapcsolatok gyors és megbízható működését.

Az első lépést ezen az úton az Országos Műszaki Könyvtár a műszaki könyvtárak külföldi időszakos kiadványainak központi címjegyzékével tette meg. Újabb jelentős lépés lesz a műszaki könyvtárak osztott katalógizálási rendszerének (OSZKÁR) a kialakítása, amelynek a segítségével nemcsak a folyóiratokról, hanem a monográfiák hazai lelőhelyeiről is gyorsan és naprakészen lehet majd tájékozódni és tájékoztatni. Ugyancsak ebbe az irányba mutat néhány nagy, a műszaki világirodalmat jól reprezentáló könyvtár COM- vagy számítógépes hordozón lévő katalógusainak beszerzésére irányuló törekvés. Végül: szinte a teljes világra kíván ablakot nyitni a könyvtár az online adatbázisok és a CD-ROM kínálta lehetőségek hasznosításával. Míg a szakirodalmi, szabadalmi és gazdasági-üzleti online információszolgáltatásban a könyvtár már is gazdag tapasztalatokat halmozott fel, addig a CD-ROM adatbázisok használata 1989-ben kezdődött.

A szolgáltatási műfajok fent leírt kiterjesztése megköveteli a már jelenleg is aktív könyvtárközi kölcsönzés és másolatküldés (1989-ben ez a szolgáltatás több mint 38 ezer kérést elégített ki, s 315 ezer oldalnyi másolatot juttatott el a címzettekhez) további személyzeti-technikai megerősítését, főként a már meglévő BLDSC- és INIS-kapcsolatokon túlmutató külföldi kapcsolatrendszerének kibővítését.

Az Országos Műszaki Könyvtár a vázolt lehetőségek birtokában egész tevékenységét szeretné "újrafogalmazni", s ennek keretében a következő kérdésekre megnyugtató választ adni:

- ▶ elsősorban milyen olvasóréteget kell kiszolgálnia és milyen prioritásokkal;
- ▶ milyen állománya legyen;
- ▶ milyen szolgáltatások fenntartására van szükség és milyenek preferálására;
- ▶ milyen PR-tevékenységeket célszerű kifejleszteni és fenntartani.

A felsorolt kérdések megválaszolásához a könyvtár – az utóbbi néhány év vizsgálatainak köszönhetően – máris egy sor lényeges adat birtokába jutott. Így pl. tudja, hogy

- ▶ szakterületileg a legintenzívebb olvasói érdeklődés a számítástechnikára és az elektrotechnikára esik (könyvek esetében az összes érdeklődés 17,5, illetve 14,9%-a);
- ▶ az idegen nyelvű dokumentumok használatában az angol nyelvű folyóiratok és könyvek vezetnek (a teljes idegen nyelvű használatból 63, illetve 75% esik rájuk), s rajtuk kívül még a német nyelvű dokumentumok iránt nyilvánul meg jelentősebb olvasói érdeklődés;
- ▶ az idegen nyelvű folyóiratok iránti igények jó része mindössze 171 folyóiraatra, a teljes idegen nyelvű állomány nem egészen 5%-ára koncentrálódik;
- ▶ az országban egyetlen példányban meglévő folyóiratok egyötöde az Országos Műszaki Könyvtárban van.

A könyvtár törekvéseinek információgazdasági szempontú ismertetéséből remélhetőleg kitetszik, hogy a könyvtár a maga részéről mindent megtesz a hazai információgazdaság javítása, a szakkönyvtár- és információügy korszerűsítése, működőképességének új elveken és újfajta gyakorlaton alapuló fokozására.

Irodalom

- FUTALA Tibor: Levél az MKE Műszaki Szekciójához. = Könyvtáros, 39. köt. 9. sz. 1989. p. 517–519.
- FUTALA Tibor: A műszaki tájékoztatás- és könyvtárügy múltja, jelene és jövője. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 36. köt. 11. sz. 1989. p. 467–472.
- FUTALA Tibor–SZÁNTÓ Péter: A könyvtári állomány helye és szerepe a hazai információgazdaságban, különös tekintettel az OMK-ban megnyilvánuló sajátosságokra. = Tanulmányok az Információgazdaságról. II. Bp. 1989. OMIKK–KSH. p. 143–154.

HORVÁTH Tibor: Neuralgikus pontok a szakkönyvtárügy működésében. TMT, 36. köt. 11. sz. 1989. p. 473-477.

KOVÁTS Zoltán: A szakkönyvtárak múltja, jelene és jövője. = TMT, 36. köt. 11. sz. 1989. p. 488-489.

Az MKE Műszaki Könyvtáros Szekciójának feljegyzése az időszerű könyvtárügyi és szakirodalmi tájékoztatási tennivalókról. Bp. 1989. Magyar Könyvtárosok Egyesülete. Kézirat.

PAPP István: A magyar könyvtárpolitika néhány aktuális kérdése. Vezérfonal a vitához. Bp. 1989. Magyar Könyvtárosok Egyesülete. Kézirat.

PAPP István: Második meditáció a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről. = Könyvtáros, 39. köt. 9. sz. 1989. p. 509-517.

PAPP István: A vállalati szakkönyvtárakról - alak és funkcióváltások küszöbén. = TMT, 36. köt. 11. sz. 1989. p. 478-482.

ZSIDAI József: A szakkönyvtárak jövője, Vltazáró. = TMT, 36. köt. 11. sz. 1989. p. 490-492.

VAJDA Erik: A szakkönyvtárak jövőjéről. Prognosztikai elméletek a jelen kényszer-béklyóiban vergődve és a jelenben kialakult lehetőségekre építve. = TMT, 36. köt. 11. sz. 1989. p. 483-487.

Csúcstechnikával a csúcstechnikáról

10 év online keresés után helyben kereshetünk a

COMPENDEX PLUS CD-ROM

adatbázisban.

A COMPENDEX PLUS a műszaki szakirodalom és konferenciakiadványok átfogó adatbázisa. Szinte minden műszaki terület szakirodalmát és kinyomtatott konferencia-előadásait kereshetjük a segítségével.

Vállaljuk a kikeresett dokumentumok másolatának beszerzését!

Részletes felvilágosítás:
Válas György
Országos Műszaki Könyvtár
Tel.: 138-4963

Kompaktlemezen a

KIRK-OTHMER ENCYCLOPEDIA OF CHEMICAL TECHNOLOGY

Egyetlen lemezen, géppel kereshető formában a vegyipari technikát és a többi iparág vegyi technikáját felölelő, nagy hírű

25 kötetes szaklexikon.

Részletes felvilágosítás:
Pjeczka Etelka
Országos Műszaki Könyvtár
Tel.: 138-4963
Telex: 22-4944 omikk h
Fax: 118-0109
Levélcím: 1428 Bp. Pf. 12